

TÌM VỀ DI TÍCH LỊCH SỬ CẢNG CÁ SÔNG GIANH

TRẦN THỊ DIỆU HỒNG

Bảo tàng Tổng hợp tỉnh Quảng Bình

Trong cuộc kháng chiến chống Mỹ cứu nước, Quảng Bình là “mạch máu của những mạch máu giao thông”, là “cửa ngõ”, “cổ họng, yết hầu”, nối liền cơ thể Bắc - Nam. Quảng Bình vinh dự là tỉnh được chọn làm điểm khởi nguồn của con đường Hồ Chí Minh huyền thoại. Ở nơi đây, không biết bao nhiêu sức người, sức của đã được vận chuyển qua đây chi viện cho chiến trường miền Nam trong suốt cuộc trường chinh chống Mỹ. Đường Hồ Chí Minh trên biển thực sự có ý nghĩa chiến lược và là một kỳ công của đồng bào và chiến sĩ ta tham gia trong công cuộc vận tải chiến lược để đưa những chuyến hàng vượt qua muôn vàn hải lý với sóng to gió lớn và cả sự ngăn chặn khốc liệt của kẻ thù.

Ngày nay chiến tranh đã đi qua, địa điểm Cảng cá sông Gianh trở thành Di tích lịch sử quan trọng của con đường vận tải huyền thoại Hồ Chí Minh trên biển Đông. Cảng cá sông Gianh là nơi ta tập kết lực lượng, hàng hóa trước khi vận chuyển ra chiến trường, do vậy nơi đây trở thành “tọa độ lửa” trọng điểm bị địch tập kích đánh phá. Cảng đã được các lực lượng quân sự bảo vệ bằng mọi giá, đảm bảo tuyến vận tải đạt hiệu quả cao trong cuộc kháng chiến chống Mỹ cứu nước của dân tộc ta.

Thực hiện Nghị quyết 15 của Bộ Chính trị, ngày 19/5/1959, “Đoàn quân sự đặc biệt” (Đoàn 559) được thành lập. Đó là khởi nguồn của đường Trường Sơn lịch sử. Thực hiện chủ trương của Bộ Chính trị và Quân ủy Trung ương, tháng 7/1959, Bộ Tổng tư lệnh thành lập Tiểu đoàn vận tải thủy 603, chi viện cho miền Nam bằng đường biển. Tiểu đoàn được mang tên “Tập đoàn đánh cá Sông Gianh”. Sau khi

nhận nhiệm vụ, Ban cán sự Đoàn 559 trực tiếp đến các sư đoàn 325, 324, “1-5”, “19-5” và các tập đoàn sản xuất miền Nam ở Hà Tĩnh, Ninh Bình để tuyển chọn những cán bộ chiến sĩ quen nghề sông nước, thông thuộc vùng biển phía Nam. Đoàn 559 đã chọn được 107 cán bộ, chiến sĩ với hơn 90% là đảng viên. Đa số các đồng chí đều sinh trưởng ở các vùng ven biển Quảng Nam, Quảng Ngãi.

Tháng 7/1959, Tiểu đoàn 603 vận tải biển trực thuộc Đoàn 559 được thành lập. Đồng chí Hà Văn Xá, nguyên là cán bộ Cục Hải quân làm tiểu đoàn trưởng, đồng chí Lưu Đức làm chính trị viên tiểu đoàn. Ở Hà Nội, sau khi ổn định tổ chức, tiểu đoàn được lệnh hành quân vào cảng cá Thanh Khê, đóng quân tại xã Thanh Trạch, thuộc huyện Bố Trạch, tỉnh Quảng Bình, cách cảng quân sự Gianh về phía Nam 4km. Để giữ bí mật và che mắt địch, tiểu đoàn lấy danh nghĩa “Tập đoàn đánh cá sông Gianh” chuyên khai thác, đánh bắt thủy sản biển. Vừa vào vị trí tập kết, tiểu đoàn vừa khẩn trương xây dựng doanh trại, vừa chuẩn bị thuyền buồm và các loại “ngư cụ” khác. Để có được những chiếc thuyền biển như Liên khu V, nhiều cán bộ chiến sĩ miền Nam biết nghề mộc đã được điều về Tiểu đoàn 603 để đóng thuyền.

Sau 2 tháng khẩn trương xây dựng, tháng 9/1959, tiểu đoàn đã cơ bản xây dựng xong doanh trại, đóng hoàn chỉnh 2 thuyền. Một thuyền có trọng tải 7 tấn, một thuyền có trọng tải 2 tấn, thuyền được đóng có 2 đáy, cải trang thành thuyền buồm đánh cá miền Nam, phía trên để ngư lưới cụ, phía dưới để chứa vũ khí. Tiểu đoàn chủ động tổ chức cho bộ đội đánh cá

Cầu cảng neo đậu của cảng Gianh

Ảnh: TL

và vận tải chuyên tiếp tế cho bộ đội ở đảo Cồn Cỏ, kết hợp tập dượt làm quen sông nước. Ban cán sự Đoàn 559 đề nghị Quân khu IV tăng cường đội thuyền vận chuyển hàng ra đảo Cồn Cỏ cho Tiểu đoàn 603, đồng thời khẩn trương đóng thêm thuyền, chuẩn bị hàng, tìm hiểu quy luật hoạt động của địch trên biển. Để thực hiện nhiệm vụ, Tiểu đoàn 603 đã chuẩn bị mọi yếu tố đủ để chuẩn bị bước vào chiến dịch. Đầu tháng 11/1959, đội thuyền 12 chiếc của Tiểu đoàn 603 đã chuẩn bị hàng để chuẩn bị rời bến, Ban cán sự đoàn 559 phối hợp với Khu ủy khu V chỉ đạo cơ sở hoạt động “nội tuyến”, chuẩn bị cho từng thủy thủ đồ nghề giống như ngư dân ven biển Quảng Nam, Quảng Ngãi. Mỗi người đều có đầy đủ giấy tờ, căn cước có chữ ký dấu nổi của tỉnh trưởng Quảng Nam.

Cuối tháng 1/1960, vào đêm 27 tháng 1 (đêm 30 tết Canh Tý), con thuyền chở vũ khí đầu tiên của Tiểu đoàn 603 được lệnh rời cảng

Thanh Khê vào giao hàng cho Liên khu V. Tiểu đoàn 603 chuyển ra quân đầu tiên vận chuyển 5 tấn vũ khí và thuốc men vào Nam. Nơi đổ hàng là bến Hồ Chuối ở chân đèo Hải Vân. Sáu cán bộ, thuyền viên dũng cảm chống chọi với sóng gió, đưa thuyền vào được vùng biển Quảng Nam thì bất ngờ thuyền bị gãy bánh lái và trôi dạt đến Cù Lao Xanh (thuộc vùng biển tỉnh Quảng Ngãi). Lực lượng phòng thủ của địch đã phát hiện và lập tức tổ chức vây bắt thuyền của ta. Để giữ bí mật việc mở tuyến vận tải chiến lược chi viện từ miền Bắc vào miền Nam bằng đường biển, thuyền trưởng Nguyễn Bất đã kịp thời quyết định thả hàng xuống biển trước khi 6 cán bộ, thuyền viên rơi vào tay địch. Các đồng chí của ta bị địch bắt, tra khảo dã man và đưa đi nhiều nhà tù, song các đồng chí vẫn một lòng kiên trung với Đảng, với cách mạng, giữ vững bí mật tuyến đường và phương thức vận chuyển. Tiểu đoàn 603 (Đoàn 759) - Tập đoàn đánh cá Sông

Gianh chỉ ra đời, hoạt động trong một thời gian ngắn, thực hiện một số chuyến vận tải ra đảo Côn Cỏ và thực hiện chuyến vận tải vào Nam. Đây là chuyến vận tải đầu tiên tuy không thành nhưng đã cung cấp thêm nhiều kinh nghiệm quý báu về phương thức vận chuyển vũ khí, hàng hóa bí mật chi viện chiến trường miền Nam.

Sang năm 1964 - 1965, đế quốc Mỹ mở rộng hoạt động không quân, hải quân, tiến hành cuộc chiến tranh phá hoại miền Bắc. Chúng lấy cớ và dựng lên sự kiện “Vịnh Bắc Bộ” ngày 5/8/1964, chính thức dùng không quân, hải quân đánh phá miền Bắc. Tại cảng Gianh, ngày 2/3/1965, đế quốc Mỹ cho 160 lần chiếc máy bay cất cánh từ các tàu sân bay mở cuộc tiến công lớn vào căn cứ hải quân sông Gianh nhằm tiêu diệt và đánh phá cơ sở cầu cảng và tàu chiến của ta. Các chiến sĩ hải quân và lực lượng phòng không cảng Gianh vẫn kiên cường bám trụ đánh thắng trận tập kích lớn của địch. Ngoài bom đạn từ máy bay Mỹ, chúng còn bắn đạn từ các tàu chiến từ ngoài khơi vào. Sang năm 1967, đế quốc Mỹ huy động hơn 50 tàu chiến hoạt động dọc bờ biển từ Vĩnh Linh trở ra bắn vào các tàu vận tải của ta. Chúng thả các loại bom từ trường, thủy lôi phong tỏa cảng Gianh, khu tiếp nhận phân phối hàng, bến phà, cửa sông lạch,... Tàu chiến Mỹ dùng pháo 127 ly, 203 ly, máy bay thả bom lân tinh, bom cháy đốt cháy cây cối dọc các trục đường chiến lược. Ngày 1/3/1967, Đại đội 8 pháo binh Quảng Bình bắn bị thương một chiến hạm Canberra của Mỹ. Quân dân cảng Gianh vẫn kiên cường đánh trả máy bay, tàu chiến Mỹ, vẫn bám đường, bám trận địa sẵn sàng thông đường cho xe qua trong mọi tình huống. Để lấp một đoạn đường ở phía Nam Gianh phục vụ chiến dịch Trị Thiên Huế có đêm đã hy sinh 88 người.

Năm 1968, Quảng Bình tham gia chiến dịch vận tải VT5. Cảng Gianh là nơi vận tải hàng nghìn tấn hàng hóa vận chuyển vào Nam.

Cả cảng Gianh rộn ràng như ngày hội. Năm 1972, đế quốc Mỹ lại liều lĩnh cho 1 tuần dương hạm và 4 khu trục hạm đội 7 chạy sát bờ biển bắn trên 500 quả đạn pháo cỡ lớn vào bắn sâu vào nội địa. Cảng Gianh là mục tiêu đánh phá, phong tỏa ác liệt của Mỹ. Chiến dịch “Hòn La” 1972 ra đời để vận tải số lượng lớn lương thực do các nước bạn viện trợ vào miền Nam đã được triển khai. Sau khi tiếp nhận từ tàu Hồng Kỳ đổ ở vịnh Hòn La, sẽ chuyển tiếp vào cảng Gianh để rồi từ đó vận chuyển vào Nam. Từ ngày 1/1/1973 đến ngày 15/1/1973, Mỹ đã cho 165 máy bay B52, F111 bắn phá bừa bãi xuống trạm trung chuyển cảng Gianh. Đêm 13/1/1973, 156 công nhân cảng Gianh đang làm nhiệm vụ bốc xếp chuyển hàng tại cảng Gianh thì bị bom Mỹ làm bị thương. Đây là vụ tàn sát đẫm máu nhất do đế quốc Mỹ gây ra sau khi ký hiệp định Pari chấm dứt chiến tranh ở Việt Nam. Quân và dân, công nhân đứng chân trên cảng Gianh vẫn kiên cường bám trụ, anh dũng kề vai sát cánh, cùng nhau đánh thắng mọi thủ đoạn của đế quốc Mỹ, đảm bảo, bảo vệ vững chắc tuyến giao thông vận tải biển.

Di tích Cảng cá sông Gianh là di tích lịch sử được đưa vào xếp hạng và được Bộ Văn hóa - Thể thao Du lịch công nhận là Di tích lịch sử cấp Quốc gia ngày 7/5/2009. Trên đường thiên lý Bắc Nam, nằm gần sát ngay bên đường Quốc lộ 1A, cùng với Di tích lịch sử Bến phà Gianh, Di tích Cảng cá sông Gianh sẽ là một địa chỉ đỏ cho du khách khi tham quan tuyến du lịch Phong Nha - Kẻ Bàng - Thiên Đường - Sơn Đoòng - Viếng mộ Đại tướng Võ Nguyên Giáp, du khách hãy dừng chân bên cầu Gianh lộng gió để ngắm nhìn Di tích lịch sử Cảng cá sông Gianh, Di tích Bến phà Gianh để cùng ngắm và nhớ về những năm tháng hào hùng và rất đổi oanh liệt, vẻ vang của quân dân ta đã xả thân vì độc lập tự do và chủ nghĩa xã hội. Di tích mãi là niềm tự hào của dân tộc và sẽ trường tồn cùng năm tháng ■